

OBSAH

SLOVO ÚVODEM 15

1 PAŘÍŽANI 17

Pařížani jsou „arogantní, agresivní, vystresovaní, snobští a posedlí sami sebou“ – alespoň to o nich tvrdí ostatní Francouzi. Ale kdo jsou Pařížani doopravdy? A zaslouží si svou nelichotivou pověst?

2 CHODNÍKY 45

Portrét pařížských ulic a lidí, kteří tu pracují, potulují se, bojují o to, aby byly chodníky čisté a stromy neuhynuly, a kteří se ze všech sil snaží poplést chodce matoucími cedulemi.

3 VODA 69

Život v Paříži je příběhem vody – v městském znaku je loď a voda prýští odevšad, z fontán i z kanálů, a ujišťuje Pařížany, že se už nikdy nevrátí ty staré zlé časy, kdy jedině, čím se dala zahnat žízeň, byla Seina... a samozřejmě víno.

4 MÉTRO 83

Pařížská podzemka není jen dopravním systémem, ale samostatným světem s přesně danými pravidly a zvyky a přesunující se populací. Je svým vlastním architektem a mohla by vyprávět několik dramatických příběhů. Kapitola obsahuje i seznam nejpozoruhodnějších stanic na jednotlivých linkách.

5 HISTORIE

113

Možná si myslíte, že Paříž je krásně zachovalé historické město, ale zkuste si představit, jak by dnes vypadala, kdyby se sami Pařížani po větší část svých dějin nevěnovali pokusům o její zbourání. Příběh dvou tisíciletí společenských a architektonických nepokojů.

6 ROMANTIKA

139

Podobně jako sklenka dobře vychlazeného šampaňského se ani Paříž nikdy nemine účinkem, ať už máte větší, či menší smysl pro romantiku. Jaká tajemství stojí za zaslouženou pověstí Paříže coby hlavního města lásky?

7 SEX

167

Paříž se považuje za nymfomanku, protože je opravdu zkušenou milenkou. Už spala s kdekým a stále má potřebu se tím chlubit. Není však už její sláva u konce?

8 JÍDLO

187

Pro Pařížany není jídlo jen otázkou chuti, ale musí si ho také zmáčk-nout, štouchnout do něj a přivonět si, jestli je čerstvé. Potíží je v tom, že to rádi dělají s jídlem, které budou jíst jiní. Kapitola popisuje nejlepší pařížská tržiště a radí, jak rozlišit dobré a špatné restaurace.

9 MÓDA

209

Koncept pařížského haute couture překvapivě vymyslel Angličan. Ovšem ještě překvapivější je, že to uznávají i sami Pařížani. Ale proč je vlastně Paříž la capitale de la mode? Módní návrhářka nám to vysvětlí.

10 FILM **227**

O filmovou kariéru Paříže je postaráno úplně stejně jako o kariéru kterékoli jiné hollywoodské hvězdy, Paříž má dokonce i vlastního agenta, který bojuje o to, aby se její jméno dostalo na plátna co nejčastěji. A jaké jsou hlavní ingredience skvělého pařížského filmu?

11 UMĚNÍ **239**

V muzeích a galeriích s velkými jmény se fronty můžou táhnout celé stovky metrů. A to mluvím jen o frontách na záchody. Jak si vychutnat velkolepé pařížské umění včetně některých velkých jmen, aniž byste se museli prodírat davem jen proto, abyste pět vteřin postáli před svým oblíbeným obrazem.

12 BYTY **267**

Co dělat, když se chcete stát občasným Pařížanem, nebo dokonce Pařížanem trvalým, a jaké nástrahy na vás čekají při koupi bytu ve městě, kde jsou znalecké posudky považovány za pošetilý luxus.

PŘÍLOHA 1: ADRESY **287**

Adresy, nebo jak říkají Pařížani coordonées míst, o nichž se v knize píše.

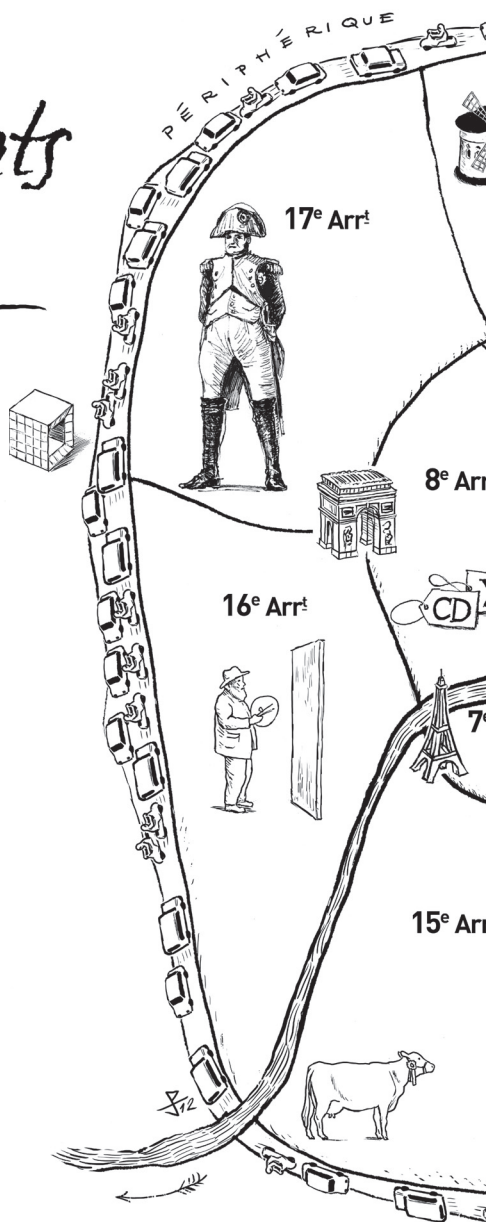
PŘÍLOHA 2: DALŠÍ ČETBA **297**

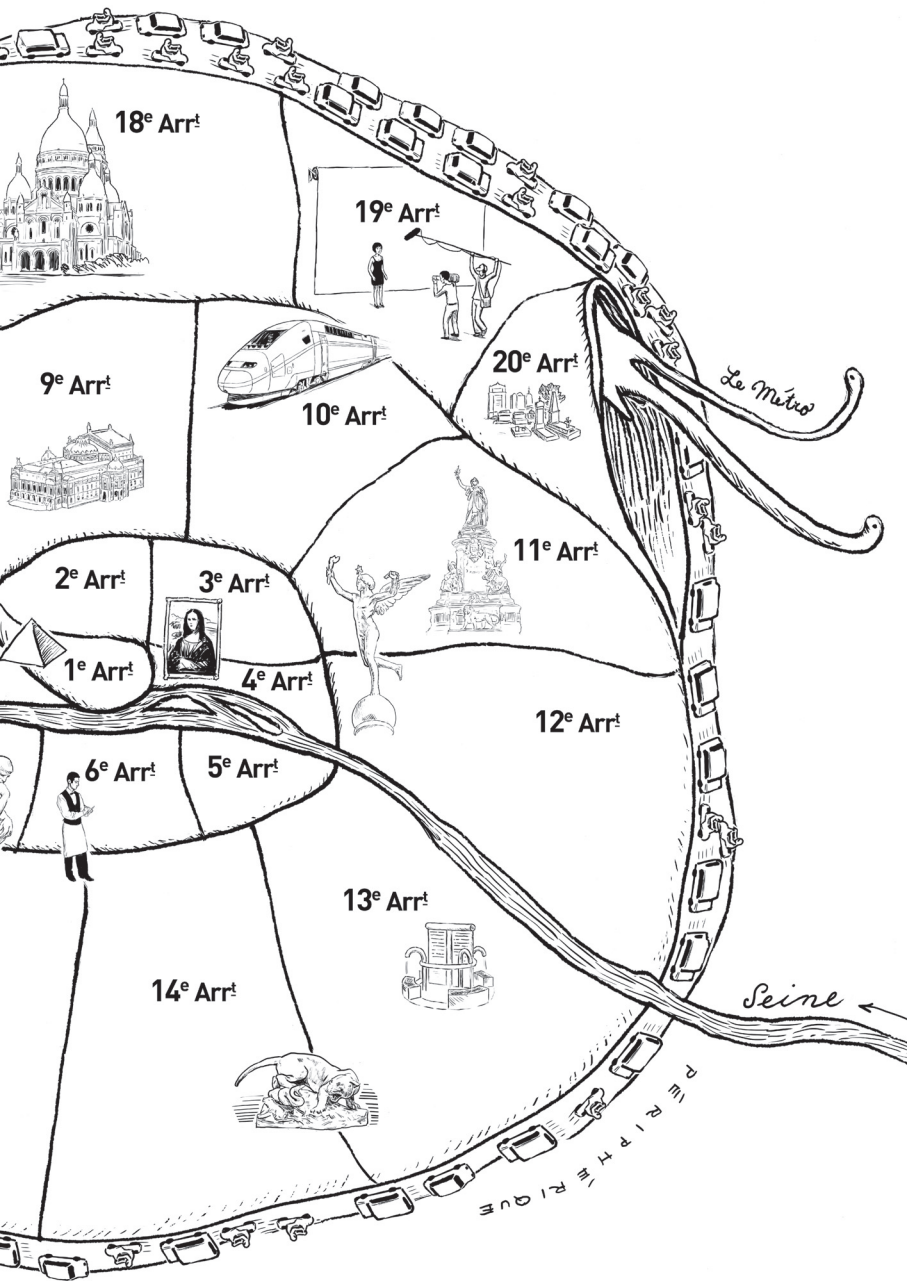
Krátký seznam doporučených knih, které o svém městě napsali Pařížani.

REJSTŘÍK **301**

20e Arrondissements de Paris

- 1e Louvre
- 2e Bourse
- 3e Temple
- 4e Hôtel-de-Ville
- 5e Panthéon
- 6e Luxembourg
- 7e Palais-Bourbon
- 8e Élysée
- 9e Opéra
- 10e Enclos-St-Laurent
- 11e Popincourt
- 12e Reuilly
- 13e Gobelins
- 14e Observatoire
- 15e Vaugirard
- 16e Passy
- 17e Batignolles-Monceau
- 18e Butte-Montmartre
- 19e Buttes-Chaumont
- 20e Ménilmontant

SLOVO ÚVODEM

Paříž je nejslavnější filmová hvězda světa. Už nikdo nespočítá, v kolika filmech zazářila – od romantických komedií a historických dramát až po thrillery a animované filmy. Máme pocit, že o ní víme úplně všechno díky té záplavě fotografií, knih, písní a lesklých stránek časopisů, které ji neustále udržují v ohnisku pozornosti.

Ale všechno o ní samozřejmě nevíme.

Vystřídala řadu slavných milenců, její pověst během dlouhé historie už párkrát utrpěla a jako každá správná primadona se ze všech sil snaží udržet své soukromí co nejsoukromější. Chce, abychom některé věci znali, a jiné by zas radši zametla pod svůj luxusní koberec.

A tato kniha má její tajemství odhalit.

Účelem není nikoho od města odrazovat – ba naopak doufám, že se z Paříže stane skutečná, vyzrálá osobnost namísto pompézního, zromantizovaného obrazu, který nám podsouvají její fanoušci a lidé z jejího zákulisí. Ostatně do nikoho se nemůžete skutečně zamilovat, dokud nezjistíte, co je doopravdy zač.

A k milování je toho na Paříži spousta. Prožil jsem tu většinu svého dospělého života a stejně pořád objevuji nové svůdné výstřednosti a překvapivé skutečnosti.

Nenechte se zmýlit – Paříž je dnes tam, kde je, jen díky vpravdě hvězdným kvalitám. A na rozdíl od kvalit většiny filmových hvězd jsou tyto při detailním záběru ještě zřetelnější. Dokonce i brzo ráno, ještě nenalíčená a s ospalkami, vypadá báječně. Na dva tisíce let to není špatné.

STEPHEN CLARKE, PAŘÍŽ, LEDEN 2011

„Vítej v Paříži, ty turistickej otrapo.“ Ve skutečnosti je většina pařížských číšníků velmi zdvořilá – k velkému zklamání návštěvníků, kteří se těší, jak budou doma vyprávět anekdoty o nevrle obsluze.

- 1 -

PAŘÍŽANI

Dieu a inventé le Parisien pour que les étrangers ne puissent rien comprendre aux Français.

(Bůh vymyslel Pařížany proto, aby cizinci nechápali Francouze.)

ALEXANDRE DUMAS MLADŠÍ

PAŘÍŽ JE PLNÁ PAŘÍŽANŮ

Pařížani jsou pověstní svou sobeckostí, nevychovaností a agresivitou. Ba co víc, oni jsou na sebe v tom smyslu dokonce ještě hrdí. Před několika lety se promítala v kinech řada reklamních spotů na deník *Le Parisien* (Pařížan). Noviny jsou lokální odnoží celonárodního *Aujourd'hui*, takže spoty byly zcela jasně namířené proti samotným Pařížanům.

Jeden z klipů ukazuje párek zbloudilých japonských turistů, kteří požádají o pomoc Pařížana ve středních letech. Ten na ně jen tupě zírá, zatímco oni ukazují do mapy a statečně se snaží vyslovit „Eiffel“. Když to Pařížan konečně pochopí, ukáže rukou ve směru, odkud právě přišli, a oni mu děkují, jako by jim zrovna zachránil život. Pařížan odejde na opačnou stranu, zahne za roh a před ním se tyčí Eiffelovka. Naschvál poslal turisty špatným směrem. Pointa: *Le Parisien, il vaut mieux l'avoir en journal* – Když už Pařížan, tak radši jen jako noviny.

V dalším spotu elegantní pán čurá před veřejnými záchodky. Zapne si poklopec a při odchodu se nevinně usměje na paní, jejíž nákupní taška stojí uprostřed říčky, kterou právě vytvořil.

Pak tam byla reklama, v níž chlap přibíhá k pokladně v supermarketu a na poslední chvíli předběhne shrbenou babičku se skromným nákupem. Chvíli čeká ve frontě a potom se objeví jeho žena s obrovským, po okraj naloženým vozíkem. Pařížan se na zděšenou babičku jen podívá a pokrčí rameny, jako by říkal: byl jsem tu holt první. A zase ten slogan.

Nejlegračnější na tom však je, že pokaždé, když jsem některý z těch spotů viděl v nějakém pařížském kině, následovala salva smíchu. Nevycházel jsem z úžasu – jako kdyby *New York Times* postavily reklamní kampaň na tom, jak je deník stejný jako jeho čtenáři – tlustý a umíněný.

Ale Pařížanům ta urážka vůbec nevádí. Dokonce o sobě rádi tvrdí, že jsou asociální a bezohlední a že se pořád snaží převést každého, kdo jim skočí na špek.

Líbil se jim dokonce i ten klip, který už přestřelil. Je o vysokém elegantním pařížském byznysmenovi, který právě vychází z kavárny spolu s malým servilním človíčkem, od kterého jen s nechtutí přijme vizitku (podle poníženého vystupování je skrček nejspíš nějaký venkovan). Pařížan dojde ke svému okázalému SUV, couvne a nabourá auto za sebou. Všichni z kavárenské zahrádky to viděli. Vystoupí, aby si prohlédl škodu – jeho auto je v pořádku, ale to druhé je nabourané –, a pak dostane nápad. Z náprsní kapsy vytáhne vizitku skrčka, zvedne ji, aby každému ukázal, jaký je charakter, a zasune ji za stěrač. Takže ten malý ubožák to všechno slízne. Jedna nula pro naprosto amorálního, podlého Pařížana. A pařížské publikum jásá.

KDO MÁ VLASTNĚ PAŘÍŽANY RÁD?

Celonárodní zpravodajský týdeník *Marianne* se v roce 2010 ptal v průzkumu čtenářů, co si myslí o Pařížanech, a výsledkem byl typický francouzský protiklad.

Celkově měli čtenáři o obyvatelích hlavního města *bonne opinion*, dobré mínění, a všímali si toho, že jsou kultivovaní, vzdělaní a jdou s módou. Zároveň je však zasypali urážkami.

Podle průzkumu jsou Pařížani vnímáni jako arogantní, agresivní, vystresovaní, snobští a posedlí sami sebou. Také jsou mnohem méně velkorysí, tolerantní, veselí a vstřícní než lidé odjinud.

Ale dá se průzkumu v *Marianne* věřit, nebo jen reflektuje všechna ta klišé omílaná v médiích (včetně reklam na *Le Parisien*)?

Pařížani o sobě nepochybně uvažují jako o jiné rase. Možná je to i tím, že je jejich město oddělené od zbytku světa, a to nejen směrovacími čísly začínajícími na 75, ale i fyzickými bariérami. Pařížský městský okruh zvaný *boulevard périphérique* je skoro po celé délce lemovaný věžáky *HLM – habitations à loyer modéré*

(sociální byty) –, tedy jakousi moderní obdobou městského opevnění. A i když zdi už dávno zmizely, těm dvaceti obvodům neboli *arrondissementům* tvořícím vlastní Paříž se pořád ještě říká *intra muros* – uvnitř zdí. Není divu, že všichni mají Pařížany za snoby – vždyť používají středověký výraz, aby se odlišili od všech těch nešťastníků, kteří musí žít za *périph'* (zkratka běžně používaná místními).

Tenhle pocit zeměpisné výjimečnosti je ale trochu přehnaný. Koneckonců někdo, kdo žije, dejme tomu, deset kilometrů od Notre-Dame, je pořád ještě Pařížan jako poleno, i když bydlí na té „špatné“ straně *périph'*.

Jednou z příčin pověstné pařížské arogance je dojíždění za prací. Člověk, co se před vás cpe v metru, nebo na vás vrčí na ulici, když se ho ptáte na cestu, vstával nejspíš v šest ráno, vmáčkl se do příměstského vlaku a/nebo do vagonu metra, čtyřicet minut stál s nosem v něčem podpaží, vlak mu rozdrncal páteř na kaši, a v kanceláři mu šéf sdělil, že bude mít dvakrát víc práce, protože jeden kolega dostal od soucitného doktora tříměsíční neschopenku. Takový člověk se na vás asi neusměje, až nebudete moct najít Sacré-Coeur.

Takže *oui*, Pařížani a jejich bratrance z předměstí jsou arogantní a vystresovaní, ale ne víc než obyvatelé každého velkého města, kteří musí za prací dojíždět. A působí nepřátelsky jen proto, že vědí, jak to ve městě funguje, a nemají trpělivost s lidmi, kteří to nevědí – s turisty a venkovany. Soužití s cizinci je pro Pařížany stejné, jako když jde rybář na ryby s někým, kdo nikdy v životě nenahazoval. Každý přece musí vědět, že se prut nehází do vody spolu s háčkem a vlasem. Ne? No, tak to musí být nějaký blbec.

Právě tahle netrpělivost je důvodem, proč mají pařížští řidiči ruku pořád přitisknutou na klaksonu a proč číšníci (kteří, ačkoli vás zdánlivě ignorují, většinou poskytují dokonalý servis) občas ztratí s hosty trpělivost. Spousta strážníků, hlavně těch nefrancouzských a nepařížských, je v restaurační hře pouhými pěšáky, zatímco číšníci, to jsou střelci veteráni. Zkrátka jen vyjadřují fru-

straci z toho, že musí sdílet svoje teritorium s nezkušenými zelnáči.

Zkrátka a dobře, to zjevné nepřátelství Pařížanů není vědomým pokusem o urážku cizinců, ale jen vedlejším produktem jejich touhy po spokojeném životě.

Co se ale týče obvinění ze snobství a sebestřednosti, tak ta jsou zcela legitimní, protože naprostou výjimečnost jejich města vtloukají Pařížanům do hlavičky už od narození zlatou paličkou od Chanelu.

Paříž je nezpochybnitelným centrem francouzsky mluvícího světa. A jen ve zkresleném výkladu některých Pařížanů je jejich město pupkem celého vesmíru, tečka. To nejdůležitější z každé francouzské instituce, ať už kulturní, ekonomické, nebo politické, musí mít sídlo v Paříži, aby to bylo blízko centrálnímu dění, takže *crème de la crème* vždycky zůstane tady a Pařížani budou vždycky věřit, že právě jejich značka *crème* je ta nejsmetanovější.

A co se týče snobství, tak se zdaleka neomezuje jen na cizince – Pařížani si utkali spletitou síť snobství i mezi sebou. Tak například obyvatelé těch luxusnějších městských obvodů neboli *arrondissementů* zhlízejí na své skromnější protějšky se směsicí opovržení a soucitu. Zkuste říct lidem z ultrasnobského sedmého obvodu na levém břehu, že bydlíte na druhé straně řeky, dejme tomu ve dvacítce. Zdvořile se pousmějí, jako kdybyste se právě přiznali, že máte vši. A funguje to i naopak. Televizní kameraman ze severního mediálního ghetta v devatenáctce se bude dívat na bankéře v blejzru z 16. *arrondissementu* na jihozápadě města jako na nechutného, tupého otroka flišťínského kapitalismu. A někdo s luxusním loftem v příjemně gentrifikované části jedenáctky, ale pořád ještě na dohled od chudších sousedů se bude považovat za městského průkopníka žijícího na samé výspě civilizace, protože bydlí o pět set metrů severněji než pohodlní měšťáci.

Pochopit pravidla pařížského snobství je stejné jako hrát 3D šachy na dvaceti šachovnicích zároveň. A to i přesto, že vlastní město se pohodlně vejde do kruhu o průměru necelých deset kilo-

metrů. Hlavní pravidlo samozřejmě je, že když žijete za tím kruhem, tak jste zcela mimo hru.

To ovšem neznamená, že ve smýšlení Pařížanů nejsou trhliny nejistoty. Cítí se totiž méněcenní vůči obyvatelům New Yorku, San Franciska, Londýna nebo Milána – jednoduše vůči každému, kdo má svůj vlastní komplex nadřazenosti. A taky se tak trochu bázně bojí chudších předměstských *banlieusardů*, protože jsou přesvědčeni, že když někdo dokáže přežít v nevzhledném paneláku víc než kilometr od biografu nebo slušné restaurace, zaslouží si *le respect*. A úspěšnost francouzského rapu a mainstreamových filmů typu *Neuilly sa mère* nebo *Zlatý holky* (film o tom, jak si mladí arabští *banlieusardi* utahují z absurdních stereotypů snobských Pařížanů) dokazuje, že pařížská trendy společnost už ztrácí půdu pod nohama. Ironií je, že jakmile se rapující *banlieusard* nebo filmová hvězda proslaví, přestěhují se *intra muros* a stanou se z nich typičtí Pařížani.

PAŘÍŽANORAMA

Ve dvaceti pařížských *arrondissementech* žije asi 2,2 milionu lidí. Jsou mezi nimi rozdíly jako mezi šampaňským a absintem, a přitom jsou ve své podstatě stále ryzími Pařížany.

Existuje tolik typů Pařížanů, jako je rybek na korálovém útesu. Co je ale pro všechny typicky pařížské, kromě místa bydliště, je způsob, jakým spolu vzájemně jednají. Musí se nějak dohodnout, jak spolu žít, stejně jako ryby na útesu. Malé rybky se musí vyhýbat žralokům, krevety si musí na otevřeném prostoru dávat pozor, aby je nepřeválcoval krab, a i přes všechny pestré barvy ani ten nejkrásnější jedinec nikdy nepřekoná krásu celého útesu.

Některé druhy Pařížanů se shromažďují v určitých *arrondissementech* a přebírají vlastnosti svých sousedů, jako by se chtěli

ukrýt za mimikry. Samozřejmě existují tucty různých poddruhů, které budeme muset vynechat, protože jinak by se tahle knížka zvrhla v sociologickou encyklopedii. Nabízíme přehled hlavních druhů Pařížanů z každého *arrondissementu* spolu s nejčastějšími místy výskytu. A dobrá zpráva je, že na průzkum tohoto korálového útesu nebudete potřebovat potápěčské brýle ani šnorchl.

Jednička

Velká část srdce Paříže je zaplácnutá Louvrem, Palais Royal a obchody, takže tu skoro nikdo nebydlí. Snad jen kolem Châtelet a Les Halles, kde můžete sehnat loft s balkonem a obnaženými trámy dokonce levněji než v nedalekém Marais. Ale není mnoho těch, kdo by chtěli bydlet v oblasti, která přitahuje všechny předměstské *racaillie* (oficiální hanlivé označení pro mladé povaleče), kteří sem přijíždějí z *banlieues* na severu předměstským metrem RER a poflakují se kolem Les Halles a navzájem se hecují do potyček s policií. Když chcete spatřit místní obyvatele, většinou zaměstnance nedalekého ministerstva kultury nebo Conseil d'État (Státní rady), jděte si sednout na terasu *Le Nemours*, kavárny u vchodu do zahrad Palais Royal nedaleko od divadla Comédie-Française.

Dvojka

Ještě před patnácti lety to byla oblast fascinujících kontrastů. To byl Sentier plný krejčovských krámků, zatímco nová pěší zóna kolem rue Montorgueil přitahovala všechny možné intelektuály a jejich rodiny, a to vše jen pár metrů od ulice Saint-Denis s prostitutkami v každém průchodu. Teď už je gentrifikace skoro u konce – v Sentieru přibývají podlaží, rue Montorgueil se změnila z pouličního tržiště na noblesní food court, kde si můžete dát suši s mangem, a i prostitutky jsou postupně vytlačovány pryč. Jediná doba, kdy

můžete vidět obyvatele *en masse*, je v sobotu ráno, když se kočárková brigáda vyvalí nakoupit bagety a dát si kafe dřív, než dorazí milovníci suší. Nejlepší čas pro pozorování je tedy před jakoukoli kavárnou na rue Montorgueil v sobotu v jedenáct dopoledne.

Trojka

Jedná se o severní část Marais, která od své gentrifikace před mnoha lety stihla už i dospět. V podivuhodně tichých středověkých uličkách sídlí různé galerie umění – rozhodující podnět pro realitní kanceláře, butiky a ultramódní restaurace s přesně takovou klientelou – mladou a lehce snobskou, jakou byste očekávali. Ale krámky a kavárničky na rue de Bretagne působí překvapivě prozaicky a slouží hlavně mladým umělcům, kteří si mohou dovolit bydlet v okolí. Pozorovatelná: kavárna *Charlot* na rohu rue Charlot a rue de Bretagne. Uvnitř je to tak trochu zábavní park „Stará Paříž“, ale místním je to fuk, hlavně že na terasu svítí sluníčko. Přes oběd je tu vždycky plno *fashionistas* z okolních butiků. Totéž platí i pro stánky s občerstvením v nedaleké tržnici *Enfants Rouges*, oblíbeném místě hipsterů.

Čtyřka

Před čtyřiceti lety bylo srdce Marais jen špinavým smetištěm obydleným lidmi, kteří tam žili už od nepaměti. Místní *hôtels particuliers* (městské paláce) byly černé od sazí a rozpadaly se. Právě proto se město nezdráhalo rozpoutat demoliční vlnu, která nám dala Les Halles (viz 1. *arrondissement*), Centre Pompidou (mezi Pařížany známé jako Beaubourg) a tu příšernou moderní čtvrt *Quartier de l'Horloge*. Dnes, po gentrifikaci, jsou všechny zbylé budovy v Marais vyparáděné a je skoro nemožné rozpoznat místní obyvatele, možná až na přistěhovalce z Ameriky na zahrádkách kaváren

o sobotních ránech a rodiče pozorující své ratolesti, jak si hrají v malých veřejných parcích. Ale přece jen tato oblast přitahuje lehce rozpoznatelné Pařížany – gaye (hlavně podél rue de Archives, kde jsem jednou zaslechl nějakou holčičku, jak se ptá tatínka: „Papá, proč má ta princezna knírek?“), Židy (šabat na rue des Rosiers je jednou velkou slavností falafelu) a nakupující. Ani Židé, ani gayové nectí starou francouzskou tradici otevírací doby od úterý do soboty, takže to tu frčí celý týden. Pozorovatelná: bary nabízející falafel a pekárny na rue de Rosiers nebo Les Marronniers – bufet pro gaye i heterosexuály na konci rue des Archives.

Pětka

Většina starého rodinného stříbra Paříže je, trochu skrytě, soustředěna právě sem. Latinská čtvrť poskytovala přístřeší spisovatelům na mizině, jako byli James Joyce nebo Samuel Beckett. Ti by si tu ale dnes už nemohli bydlení dovolit, leda tak nad *crêperii* na rue Mouffetard. Všichni obyvatelé, až na ty z prťavých *chambres de bonne* (podkrovních garsonek), se oblékají co nejskromněji, aby se úředníci z berňáku nezačali zajímat, jakou cenu má jejich byt, a jejich děti se snaží vypadat ošuntěle, aby je nepřepadli mladíci, kteří sem chodí na lov mobilů. Vidíte tu ošuntělou babičku s bagetou a petrželkou vyčuhující z odřené nákupní tašky? Patří jí nemovitosti za miliony a jednou své jmění odkáže těm dětem, co se choulí u stolku v kavárně, celé hodiny usrkávají jedno kafe a cigaretu kouří, jako by je stála celé kapesné (o které stejně přijdou, jestli jejich papá zjistí, že kouřily). I přes davy turistů nakupují místní obyvatelé potraviny na rue Mouffetard, a někteří se dokonce i sluní na místě zvaném place de la Contrescarpe. Ale během hlavní turistické sezony se všichni uchýlí do svých venkovských sídel.

Šestka

V mnohém podobný 5. *arrondissementu*, jen zdejší lidé jsou víc okázalí a omladina se nebojí ukázat trička Lacoste, rolexky a skútry Vespa. Hledejte retro z osmdesátých let s pletenými svetry přehozenými přes rameno a holky s rozpuštěnými vlasy a sněhobílými úsměvy, které vidáte jen na plakátech. Sídlí zde také ta nejintelektuálnější nakladatelství, takže v kavárnách se schází spousta hlasitých kazatelů, staří pánové si připíjejí nad hromadami rukopisů a sofistikovaní kuřáci vyhlížejí ženy, které budou ohromené tím, že se setkaly s básníkem na poloviční úvazek. Pozorovatelný: *Les Éditeurs*, knihami zarovnaná kavárna u Odéonu, kde se scházejí spisovatelé s nakladateli, aby se hlasitě bavili o cenách knih. Pak také kavárna *Bonaparte* na rohu rue Bonaparte a Saint-Germain-des-Prés. Můžete tu posedět mezi obědvajícími místními a sledovat všechny ty hypermódní lidi s neomezenými účty, jak míří do *La Sociétés* – epesní restaurace za diskrétními dveřmi šikmo vpravo, když se díváte z kavárny *Bonaparte*.

Sedmička

Jakmile řeknete, že se stěhujete do sedmičky, je to, jako byste přiznávali: „No jo, přemýšlel jsem o tom, a teď vidím, že si toho rolls-royce, co jsem vždycky chtěl, opravdu zasloužím.“ Buď tohle, nebo: „Právě jsem dostal místo ředitele v Musée d'Orsay.“ Lidé jsou tu snobští a vědí to. Jestli chcete vidět toho největšího snoba, zajděte do La Grande Épicerie, samoobsluhy vedle obchodního domu Bon Marché, a hledejte takového člověka, který ostatním říká: „*Naturellement*, že si pro svůj Earl Grey chodím jedině do Grand Épicerie.“ Další skvělé místo je *Le Concorde*, č. 239 na boulevard Saint-Germain, nejbližší kavárna u Assemblée Nationale, dolní komory francouzského parlamentu. Před jednáním se sem nahnou politici, aby si promluvili nebo nadiktovali poznám-

ky svým sexy asistentkám – nejatraktivnějším studentkám politologie v zemi.

Osmička

Jediní Pařížani, kteří tu žijí natrvalo, jsou staré zámožné dámy, které chodí v kožichu, jakmile teplota klesne pod 20 °C, a jejich prastarí manželé – bývalí playboyové. A také novodobí zbohatlíci, kteří potřebují velkou podzemní garáž, kde můžou zaparkovat svoje SUV značky BMW. Kromě toho jsou tu hlavně kanceláře, obchody, divadla a módní domy, mezi nimiž probíhá Champs-Élysées. Kdysi jsem v téhle části města pracoval a nejzajímavější stanoviště pro pozorování lidí jsem objevil před *L'Avenue*, snobskou kavárnou na rohu rue François Premier a třídy Montaigne. Je nezbytné, aby vás tam ostatní viděli, takže i uprostřed zimy spatříte na terase před kavárnou řadu tváří po plastické operaci, jak pojidají pozdní oběd, zatímco všichni ostatní pospíchají do kanceláří, aby se schovali před mrazem. Pokud si chcete v klidu sednout a najíst se, projděte po François Premier až k *L'Antenne*, kavárně na rohu rue de la Trémoille. Scházejí se zde na oběd úředníci a zaměstnanci rozhlasové stanice Europe 1, aby si dopřáli neokázalou chvíli oddechu od celodenní lopoty.

Devítka

Až donedávna se do oblasti mezi Pigalle a Galeries Lafayette stěhovali lidé, kteří se nemohli rozhodnout, který *arrondissement* mají nejradši. Dnes už to tu je stejné jako ve dvojce. Internet zabíjí sexshopy a obchody s kytarami a celé okolí se udýchaně modernizuje. Vykřičené kavárny jsou předělávány na „tradiční bistra“, v nichž *carpaccio de boeuf* na jídelním lístku nahradila *jambon-beurre* (šunková bageta) a která jsou uzpůsobena pro novou klientelu rafino-

vaně neoholených mužů a žen, kterým vlasy z čela drží brýle značky Ray-Ban. Původní obyvatelé – majitele sexshopů a stárnoucí prostitutky – můžete pořád ještě potkat v malých kavárničkách jižně od Pigalle. Ale když vás při příchodu do baru pozdraví spore oděná dívka s cizím přízvukem, tak pozor! To by byl pěkně drahý drink. Největší koncentraci vyfešákovaných novousedlíků najdete v restauraci *Hôtel Amour* na rue de Navarin.

Desítka

Tady je to tak trochu země nikoho. Kolem Gare du Nord a podél boulevard de Strasbourg je to pořád stejná špína jako vždycky, i když severně od nádraží se už usadila srílanská komunita a začínají to tam zvelebovat; mimochodem také nabízí nejlevnější etnické jídlo ve městě. Ve stanici metra Château d'Eau všude visí upoutávky na africká kadeřnictví, která nahání ženy, aby si přišly nechat zaplést vlasy a narovnat lokny. Před patnácti lety bývala oblast kolem kanálu na východě *arrondissementu* nejvyhlášenějším místem v celé Paříži a i dnes přitahuje spousty nočních hýřilů, kteří se buď tísňí v zapadlých restauracích a hospodách, nebo posedávají podél kanálu a sledují opilce padající do kalné vody. Moje oblíbené pozorovatelný jsou ve srílanských restauracích u stanice metra La Chapelle, kde se schází Tamilové u brzké večere nebo na pokec po práci; anebo jeden z těch mostů přes kanál Saint-Martin, kde je to v létě večer samý piknik. A aby člověk ochutnal i trochu z pařížské bídy, stačí rychle přeběhnout přes křižovátku tříd Strasbourg a Saint-Denis kolem levných čínských šlapek a všeho toho úpadku, který tihle krutě zneužívání noví imigranti přitahují.

Jedenáctka

Bastille, původně nábytkářská čtvrť, se změnila v nákupní ghetto velkých značek. Ale za rue de la Roquette a rue du Faubourg Saint-Antoine je to pořád ještě čilý, pestrý *arrondissement*, kde městští pionýři žijí spolu s arabskými majiteli nárožních obchůdků a běžnými Pařížany, kteří vůbec nerozumí, když se jich cizinec zeptá na hřbitov Père Lachaise. Celá oblast kolem rue Oberkampf je pořád ještě jedno z nejlepších míst na hospodské tahe, a prakticky každou noc v roce proto přitahuje lehce drsnější zástupy od pubertáků až po čtyřicátníky. Pro pohodlnější pozorování lidí z nějaké zahrádky je nejlepší zajít do *Pause Café* na rohu rue de Charonne a rue Keller, tedy do oblasti, kterou (alespoň pro ostatní Pařížany) proslavil film *Chacun cherche son chat* (Kde je můj kocour?) z roku 1996.

Dvanáctka

Tenhle *arrondissement* sahá z centra až na okraj a žije tu směsice lidí ze střední třídy, kteří chtějí levnější alternativu jedenáctky, a chudých lidí na vnějším okraji města. Nejzajímavějšími místy jsou zahrady Coulée Verte („zelený proud“), které se táhnou od stanice Bastille podél staré železnice a rušného okolí place d'Aligre. To je takový přečpaný nedělní trh, z něhož se sbíhají sliny a bolí prsty u nohou, jak se tlačíte, abyste si koupili levné jídlo a nechali se udupat uspěchanými místními obyvateli. To je ta demokratická Paříž ideální pro pozorování lidí, kde bohatí a chudí šermují lokty, aby mohli nakoupit, a kde ve stáncích prodávají podezřele levné španělské jahody jen pár metrů od haly starého tržiště, kde si můžete koupit ručně sbírané, na přání páně zákazníka individuálně balené francouzské bio odrůdy, které na kilo stojí stejně jako ojetý renault.

Třináctka

Tady se rozkládá převážná část největší čínské čtvrti v Paříži s několika překvapivě autentickými restauracemi a nefalšovanou koloniální atmosférou u porte de Choisy. Nachází se zde také Butte aux Cailles, vesnička na kopci plná úzkých uliček a nízkých domků, která je takovou jihoparižskou alternativou Montmartru. Měl jsem za to, že název Butte aux Cailles, tedy Křepelčí kopec, je roztomile rustikální, ale pak mi někdo vysvětlil, že *caille* bylo dříve označení pro prostitutku. Dnes tam žádné nevěstince nejsou, ale možná zahlédnete čínské masérky, jak vylepují svoje telefonní čísla po kandelábrech. Večer je Butte mladistvou party zónou. Studentské typy se hemží ve frontách před hospodami a trpělivě čekají na stůl v neskutečně populárním *Café Gladines*, laciné a sympatické baskické restauraci v domě číslo 30 na rue des Cinq Diamants.

Čtrnáctka a patnáctka

Pokud jde o pozorování lidí, tak tyhle dva mohou zaujmout jen někoho, kdo si dělá doktorát na pařížské středostavovské rodiny. Na pařížských rodinách ze střední třídy není vůbec nic špatného, jde jen o to, že to není zrovna nejpestřejší skupina na světě. Jednou z oáz života je obrovská tradiční brasserie *La Coupole* na třídě du Montparnasse, kde Pařížani většinou přečísli turisty a schází se sem, aby spořádali hromady darů moře. Když se v restauraci prořeknete, že máte narozeniny, číšníci napochodují k vašemu stolu za zpěvu *Ça c'est Paris* a pak vás obklíčí a zanotují *Joyeux Anniversaire*, zatímco vy se budete kroutit rozpaky a budete se snažit nespálit si nos o tu římskou svíci na vrcholu narozeninového dortu – mimochodem jde jen o atrapu.

Šestnáctka

Tenhle rozsáhlý *arrondissement* je z větší části jen nudnou směsicí *grand bourgeois* a laciného novodobého zbohatlictví. Ve dne se parky hemží cizojazyčnými chůvami a butiky jsou plné zoufalých manželek. Večer jsou všichni buď doma, nebo na večeři v sedmičce nebo v Bois de Boulogne. Úmorná zjemnělost je narušena jen během fotbalových utkání, když se fanoušci pařížského Saint-Germain nahnou do Parc des Princes skandovat rasistická hesla. Nejlepší místo na pozorování místních v přirozeném prostředí je na té dlouhé cestě ze stanice metra La Muette na výstavu impresionistických obrazů v Musée Marmottan. 16. *arrondissement* také stvořil to, co mnoho lidí považuje za archetyp pařížského *homme* – lehce přerostlá kštice vlasů, džíny z butiku, nenucený šarm a postoj typu „všude jsem byl“ (ale to tričko bych si na sebe v životě nevzal). Avšak mnohem spíš ho spatříte, jak flirtuje po hospodách a restauracích v šestce.

Sedmnáctka

Sedmnáctka je od všeho tak daleko, až se nechce věřit, že je také *intra muros*. Zcela upřímně, vůbec netuším, kdo tam bydlí. Zvýšenou nákupní aktivitu lze zaznamenat v Ternes a snobskou oblast ve stylu osmičky najdete v místech, kde se rozkládá Parc Monceau. Také se tam nachází spousta právnických kanceláří, ale jediní lidé ze sedmnáctky, kteří mi utkvěli v paměti, jsou transvestiti – chvíli jsem bydlel nedaleko porte de Saint-Ouen, což bylo takové loviště pro muže, co mají rádi muže převlečené za ženy, a jednou jsem byl svědkem minikarnevalu à la Rio, když si tři třímetroví transvestiti okázale vykračovali na místo schůzky.

Osmnáctka

Montmartre je domovem pařížských umělců a tanečnic kankánu, a když budete mít štěstí, uvidíte Picassa, jak skicuje spolu s Van Goghem, a Toulouse-Lautreca, jak se belhá za dámou ve spodniče a žadoní, aby ji mohl portrétovat. Anebo taky ne – ve skutečnosti je dnešní Montmartre obydlen Pařížany, kteří byli dost bohatí na to, aby si zde koupili dům s fantastickým výhledem ještě předtím, než se ceny zbláznily. Dále zde žijí lehce nekonvenční, dobře placení středostavovští specialisté, kteří rádi lezou po kopcích, a samozřejmě turisté v honbě za pěkným snímkem střech města. Naproti tomu nedaleké Barbès je ucpané několika generacemi lidí ze všech částí Afriky, které kdy Francie stačila kolonizovat. Abyste mohli sledovat *l'Afrique française*, stačí se jen v sobotu odpoledne projít na sever podél třídy Barbès a dojdete až do Senegalu. A ti, kdo stojí o modernější způsob pozorování lidí, většinou vylezou na kopec do barů a kaváren na rue Lepic, aby si připomněli atmosféru filmu *Le Fabuleux destin d'Amélie Poulain* – Amélie z Montmartru.

Devatenáctka

Belleville se shlukem velkých čínských brasserií vzdoruje změnám, ale zbytek se rychle přizpůsobuje módě. Stahují se sem umělecké ateliéry a filmové produkční společnosti. Nad Belleville se v oblasti kolem Jourdain rozkládá mediální ghetto, kde asi padesát procent populace pracuje v televizi, rádiu nebo u filmu. Jsou to takzvaní *bobos* (zkratka pro buržoazní bohémy) – Pařížani, co se snaží tvářit, že nejsou Pařížany. Jejich zjevný nedostatek stylu je stylem sám o sobě: nenechte se zmýlit – ta pomačkaná sukně a rozčuchané vlasy byly pomačkány a rozčuchány profesionály. Jde zkrátka o to, že zahrádky kaváren jsou nacpané nonstop, protože tihle lidé nemají pravidelnou pracovní dobu. Když svítí

sluníčko, všichni se vyrojí do parku Buttes-Chaumont a pokouší se o piknik na nebezpečně se svažujících trávnících (pozor na valící se lahve vína a melouny). Dál na severozápad je oblast kolem vodní nádrže – Bassin de la Villette –, kam se ještě vyznavači módních trendů nenastěhovali, takže je to jedna z posledních chudých čtvrtí se smíšeným obyvatelstvem ve městě. Černoši, Číňani, Arabové, ortodoxní a španělští Židé spolu s nízkopříjmovými bělochy koexistují v zóně, která bude do deseti let kompletně zvelebona. Pozorovatelný: když svítí slunce, tak Buttes-Chaumont a *Bar Ourcq* na jihovýchodní (slunečné) straně Bassin de la Villette, kde se mladí Pařížani schází na večerní pikniky a *pétanque*.

Dvacítka

Ještě donedávna byl považován za odlehlou kulturní a sociální poušť, ale dnes je to skvělé místo s podniky s živou hudbou. Kromě toho je tahle oblast díky své poloze domovem spousty *bobos* na skútrech, kteří si mohou dovolit posílat své děti do škol v lepších obvodech. Pak zde žije taky pár chudých lidí, kteří se ještě drží v Paříži, ale jakmile jim zvednou nájem, budou muset přejít za *périph'* na předměstí. Na jediném kousku rue de Bagnolet můžete pozorovat hned dva druhy vyznavačů módy – rockové fanoušky na Flèche d'Or, staré železniční stanici, kterou přestavěli na skvělý hudební klub, a hned naproti jsou ještě pohotovější vyznavači módních trendů v barech a restauracích hotelu *Mama Shelter*, který byl ještě nedávno jednou z nejošklivějších patrových garáží v Paříži.

JAK SE STÁT PAŘÍŽANEM

Francouzský herec ruského původu Sacha Guitry jednou řekl: „Être parisien, ce n'est pas être né à Paris, c'est y renaître.“ Jinými slovy: Abyste byli Pařížanem, nemusíte se tu narodit, stačí se jen přerodit. Když sem lidé přijdou, musí sami sebe znovu objevit nebo se alespoň přizpůsobit, aby zapadli.

A dobrou zprávou je, že stát se Pařížanem není v podstatě nic těžkého. Nemusíte podstupovat žádné tetování nebo obřad zasvěcení, stačí jen změnit vizáž a smýšlení. Mnoho Pařížanů muselo touto aklimatizační procedurou projít, protože většina z nich se tady nenarodila. Přišli sem ze všech koutů světa včetně různých částí Francie a museli se probít přes opičí dráhu místních zvyklostí a rituálů, aby proběhli cílem jako plnohodnotní Pařížani. Prvních pět let jsem se v Paříži bál řídit, ale teď už se v myškování, nadávání a troubení vyrovnám i těm nejlepším.

Bylo samozřejmě potřeba, aby proces pařížanizace definoval nepařížský spisovatel (Pařížani na to totiž nemají čas). V roce 1938 napsal švýcarský spisovatel Charles Ferdinand Ramuz knihu s názvem *Paris, notes d'un Vaudois* – Paříž, zápisky z Vaudu (Vaud je švýcarský kanton) –, ve které píše:

Paříž se stále těší výsadě ukazovat všem, jak se má co dělat. A tahle výsada platí pro každého, kdo tam žije. Není třeba, aby se v Paříži narodil. Stačí, když v Paříži je a podřídí se jí. Paříž odvrhne každého, kdo tam nepatří nebo se alespoň netváří, jako že tam patří – každý, kdo odmítá přizpůsobit svůj zevnějšek, svá gesta a způsob řeči a snaží se Paříži vnutit své způsoby, se okamžitě stane podezřelým.

Tahle nutnost přizpůsobit se je důvodem, proč se Paříž vlastně vůbec nemění. Na rozdíl od měst, jako je třeba Londýn nebo New York, kam nově přichozí přinášejí čerstvé podněty, každý, kdo při-

jede do Paříže, je protlačen tím stejným lisem na těstoviny, až je z něj typická pařížská špageta propletená s ostatními v chutné, leč možná až příliš syté omáčce, kterou město lije úplně na všechno.

A přizpůsobování se netýká jen oblékání a řeči. Abyste se stali Pařížanem, musíte si vštípit, že jste ta nejdůležitější bytost ve vesmíru. Ostatní ať se klidně domnívají, že jsou důležití, a proč jim i nepřítakat, ale pochopitelně jsou úplně vedle. Jediná opravdu důležitá věc jste vy a váš život. Všechno, co chcete udělat (nebo vlastně musíte udělat), je urgentní a nesmírně důležité, a vy proto musíte (bohužel) ignorovat přání ostatních, nižších bytostí, včetně jiných Pařížanů. A když se vás někdo snaží zastavit, jste přirozeně oprávněni se rozzlobit, protože to jsou zkrátka ignoranti.

A funguje to – jakmile se začnete chovat jako Pařížan, okamžitě vás tak budou i brát. Před završením celého procesu si ale musíte osvojit jednu zásadní dovednost coby pomůcku pro přežití...

JAK NENAŠTVAT PAŘÍŽANA

Pár rad, jak nešlápnout Pařížanům na kuří oko a nenechat si šlápnout na to svoje, a to jak obrazně, tak doopravdy:

V kavárně nebo restauraci

- Pokud jdete jen na drink, nesedejte si ke stolu prostřenému na oběd nebo večeři. Číšníci omezují počet stolů pro drinky tím, že některé stoly prostírají k jídlu. Je to taková obdoba shánění ovcí do stáda. Posadíte se na špatné místo a pošlou na vás psy (alespoň slovně).
- Objednat si na baru a odnést si pití ke stolu můžete jen ve fast foodech a anglických a irských hospodách, nikde jinde. Bar a stoly se

totiž většinou účtují na dvou různých pokladnách a ceny nápojů se liší, takže když to uděláte, uvrhnete k velkému rozhořčení číšníků celou kavárnu do účetního pekla. Kuřáci toužící po levné kávě musí kombinovat – usrknout si kávy vevnitř u baru, potáhnout z cigarety venku (tedy pokud to nejsou stálí hosté, kterým je dovoleno vzít si šálek ven – zpravidla ovšem bez podšálku). Jednou jsem dokonce viděl pěstní souboj mezi majitelem restaurace a kuřákem, který zaplatil kávu u baru a pak vyšel ven a... posadil se ke stolu!

- Když číšník přijde k vašemu stolu, zatímco studujete menu, a zeptá se, jestli máte vybráno („Vous avez fait votre choix?“), musíte si být před případným „ano“ zatraceně jistí, že se všichni u stolu už opravdu rozhodli, co si objednají. I ten nejmenší náznak zaváhání kohokoli z vaší společnosti vás usvědčuje ze lži a za trest, že jste lhali číšníkovi, musíte sledovat, jak zvedne oči k nebi a modlí se k bohu, aby vás namísto usmažil bleskem. A pak se alespoň na deset minut vytratí, zatímco vy se budete marně snažit upoutat jeho pozornost.

- Nikdy, za žádných okolností, nevyslovujte slova jako „vegetarián“ nebo „alergie“, protože všude jinde kromě restaurací zaměřených na zdravou výživu vyvolají tato slova zbytečnou paniku podobnou té, jaká zavládne na americkém letišti po vyslovení slova „bomba“. Místo toho si musíte z jídelního lístku vybrat něco, co můžete bezpečně sníst (a většina kaváren a restaurací něco takového v nabídce určitě mít bude) nebo musíte říct: „Je prends le/la ... sans le/la ... s'il vous plaît“ (Dám si ... bez ... prosím). Vysloužíte si číšníkům respekt za to, že víte, co od života chcete, a nejspíš se vás ani nebude ptát, proč to chcete.

- Nemůžete jen tak nakráčat do kavárny a dojít si na záchod. Toalety jsou pouze pro hosty. Prostě si na baru objednejte kafe, počkejte, až vám ho udělají, a pak si dojděte na záchod, který je skoro vždycky po schodech dolů nebo někde v rohu kavárny a bývá označen cedulkou *Toilettes*. V některých kavárnách, zejména v turistických a rušných oblastech, budete nuceni požádat na baru o žeton, nebo dokonce klíč, který vám ale vydají jen po objednání jídla nebo pití.

V obchodech

- V *boulangériích* stojí lidé ve spořádaných frontách, za což patří dík především přísné morálce *boulangersů*. To se ale může změnit, například když obsluhují dvě prodavačky a jedna omylem vynechá zákazníka, protože se domnívá, že už dostává. Pokud jste vy tím přeskočeným, je zcela v pořádku, když se zdvořile, leč rozhodně ozvete: „En fait, c'est à moi“ (Vlastně jsem na řadě já). Pokud jste ovšem ta osoba s neoprávněnou výhodou, je nejlepší říct: „En fait, c'est à Madame/Monsieur“ (Vlastně je na řadě tady paní/pán), protože když budete dělat hlupáka a člověk před vámi si všimne, co se stalo, bude si stěžovat a vaše objednávka bude nejspíš odložena, čímž na pokladně vznikne zmatek. Z toho plyne ponaučení: když už jednou jste v pařížské frontě, která je funkční, snažte se zachovat status quo. Alternativou je jen anarchie.
- V jiných obchodech nebo v supermarketu takhle spořádaná fronta být nemusí. Za takových okolností je potřeba vyzorovat, jak to tam chodí. I když se zdá, že *charcuterie/fromagerie/boucherie/marchand de vin* je jeden chaotický chumel, neplatí tam přece jen, že kdo dřív přijde, ten dřív mele? Pokud ano, tak až na vás přijde řada, musíte s prodavačem odhodlaně navázat oční kontakt a mít po ruce: „En fait, c'est à moi,“ kdyby vás chtěl někdo předběhnout. Ovšem když je to doopravdy anarchie, musíte prodavače zkrátka hypnotizovat tak dlouho, dokud se na vás nepodívá, a pak vypálit „Bonjour“ a svou objednávku dřív, než vás někdo jiný přeruší. V takové situaci působí zákon džungle na Pařížany kupodivu uklidňujícím dojmem.
- Přesto je jeden způsob, jak Pařížany naštvat, i když stojíte odevzdaně ve frontě, máte připravené drobné, trpělivě se usmíváte a máte jen nákup o devíti kusech ve frontě u kasy do deseti položek. Totiž ve chvíli, kdy se pokladní blíží její pauza a řekne vám: „Après vous, c'est fermé“ (Vy jste poslední, pak zavírám). To znamená, že vám byla svěřena morální zodpovědnost sdělit každému, kdo se postaví za vás, že „c'est fermé, après moi“. Já si na to vzpomenu většinou tak jednou nebo dvakrát a musím pak

těm třem lidem, kteří se za mě mezitím postavili, špatnou novinu sdělit a naštvat je. Dnes, když zaslechnu osudovou frázi: „Après vous, c'est fermé,“ tak se buď odporoučím na konec jiné fronty, nebo svůj úděl příjmu a pozpátku postupuji ve frontě, dokud nepřijdu na řadu, což mi pomáhá pamatovat na to, že musím přichozí zákazníky varovat, že nemá smysl si do mé fronty stoupat; zároveň pak vypadám tak divně, že se o to pokusí jen minimum lidí.

Na ulici

- Je to ta nejčastěji omílaná rada, ale pořád platí: i když neumíte francouzsky, nikdy při oslovení Pařížana nezačínajte hned cizím jazykem. I ten nejnadanější multilingvní Pařížan bude předstírat, že vám nerozumí, pokud konverzaci nezačnete slovíčkem *bonjour* nebo *bonsoir* po páté odpoledne (viz „Nezbytné fráze“ dále).
- Neoblekejte se, jako byste šli na pláž (i když třeba zrovna opravdu jdete na Paris Plages^{*}). Bikiny nepovažuje za přijatelné oblečení na ulici nikdo kromě okounějících mužů.
- Nemávejte na obsazený taxík. To jen utvrdí taxikáře v přesvědčení, že většina jeho zákazníků jsou idioti. Není to ale jen chyba toho, kdo mává, protože informační světla pařížských taxíků nejsou moc jasná. Když je taxi volné, bílé světlo na střeše se úplně rozsvítí. A když je obsazené, rozsvítí se drobné oranžové světélko pod tím bílým, které je zhasnuté. Problém je v tom, že ve dne jsou obě světla prakticky neviditelná. Naštěstí se ve Francii zavádí nový systém, kdy volné taxíky budou svítit zeleně a obsazené červeně. Ale nejspíš bude chvíli trvat, než se změny projeví, protože taxikáři si budou moct nechat staré světlo až do doby, než si koupí nové auto.

---

* Pro více informací o této každoroční události viz kapitola 3.

*Upozornění: tohohle Pařížana se neptejte – „Où est le Sacré-Coeur?“
Když Pařížani vidí turistu, jak tupě zírá do mapy města, nenapadne je:
Hele, turista, ale pomyslí si: Bože dej, ať se mě nezeptá na cestu. Pokud se
ale v případě nejvyšší nouze musíte přece jen zeptat, nikdy nezapomeňte
říct nejdřív „Bonjour“, abyste se vyhnuli bolestnému pohrdání.*

- Je taky normální, že když se taxikáři nelíbí, jak vypadáte, stejně vám nezastaví. A dokonce i když zastaví, tak třeba jen stáhne okénko, zeptá se vás, kam chcete, a odjede, protože se mu tam nechce jet. Při přecházení na přechodech bez semaforů nečekejte, že řidič zastaví sám od sebe. Když mu vstoupíte před auto, i když je ještě kus od přechodu, tak vás přinejlepším seřve a přinejhorším přejede a seřve až potom.
- Obdobně když jedete na kole jinde než v pruhu pro cyklisty, musíte mít vždycky na paměti, že jste pro řidiče neviditelní či potenciální oběť. Ani pruhy pro cyklisty nejsou vždycky bezpečné, protože často se dělí o místo s pruhy pro autobusy. Řidiči autobusů to nejsou nelibě, protože *BUS* je napsáno velkými písmeny přímo na silnici a oni mají za to, že jim to garantuje monopol. Autobusové pruhy mohou používat i taxikáři a motorkáři a ti vnímají cyklisty jako protivníky, kteří jim kradou jejich těžce zasloužené privilegium. A navíc, když si pozorně prohlédnete toho cyklistu namalovaného na cyklostezkách, tak vypadá, jako by ho převálcoval autobus nebo taxík. Zkrátka při jízdě na kole poblíž jakýchkoli motorových vozidel musíte být připraveni na nehezkou smrt.
- Neusmívejte se na náhodné kolemjdoucí. Možná chcete být jen přátelštější a ukázat, jak se vám v jejich městě líbí, ale oni si budou myslet, že jste buď blázní, nebo že se jim vysmíváte, případně že si to s nimi chcete rozdat. Samozřejmě jestli opravdu chcete sex, tak se na kolemjdoucího Pařížana stačí jen usmát.

V pronajatém bytě nebo hotelu

- V hotelu si nikdy nestěžujte, že v pokoji není žádné vybavení pro přípravu čaje nebo kávy. Kdo potřebuje svůj ranní nebo večerní šálek čehokoli, bude se muset vyzbrojit rychlovarnou konvicí.
- Stejně tak nemá cenu stěžovat si na temné a hlučné pokoje. Každý pokoj nebo byt pod úrovní druhého patra bude temný, protože skoro každá ulice v Paříži je roubená šesti- nebo sedmi-

patrovými budovami. A když bydlíte přímo nad chodníkem, tak i přes dvojitá skla budete muset naslouchat nočnímu křiku opilců a rannímu chóru rachotících popelnic (jsou sice z umělé hmoty, ale stejně dělají rámus, když se s nimi tříská o popelářský vůz, aby se vyprázdnily, a pak se hází zpátky na chodník).

- Když si pronajmete byt v domě obydleném Pařížany, ať vás ani ne- napadne si říct: Výborně, tenhle vchod je prázdný, takže je tu spousta místa pro kolo, co jsem si půjčil, a/nebo pro kočárek – přece se s ním nebudu tahat po schodech. Ve skutečnosti je vchod prázdný právě proto, že si obyvatelé domu odhlasovali zákaz nechávat věci opatřené koly ve vchodu. Necháte tam kolo nebo kočárek jen jedinou noc, a nejspíš si vysloužíte rozhořčenou poznámku od dědy z druhého patra, který tam žije už čtyřicet let a v roce 1982 zakopl o špatně zaparkované kolo a od té doby musí každý rok do lázní. A jestli nemá artritidu v prstech, tak vám možná i vypustí pneumatiky.

NEZBYTNÉ FRÁZE PRO VYCHÁZENÍ S PAŘÍŽANY

Bonjour!

Nutno pronést nahlas a zpěvně, takže spíš než přání dobrého dne to znamená cokoli od „Zdravím, já vážně nejsem nepřítel“ až po „Ano, nejsem jen přelud, jsem tu a vy budete muset přestat klábosit s kolegou a obsloužit mě“.

C'est à moi, en fait

„Vlastně je řada na mně“ – je třeba to vyslovit s klidným, zdvořilým úsměvem, který nade vši pochybnost naznačí, že ten před-

bíhač ve frontě se před vás jen tak nenacpe. Neochabujte a do-
dejte: „C'est à moi, je pense“ (řekl bych), aby předbíhač nemohl
namítnout: „Non, je ne pense pas“, a pokračovat ve svém hříšném
počinání.

Permettez-moi

Doslovně to znamená „dovolte mi“, a přísně vzato by se to mělo ří-
kat v doprovodu nějakého zdvořilého gesta. Ale může to být lehce
postaveno na hlavu, například když Pařížan vyrve lístek na *métro*
z váhavých prstů návštěvníka a nacpe ho do štěrbiny turniketu,
aby ten louda prošel skrz a zmizel už sakra z jeho života.

Après vous

„Až po vás“ – kromě doslovného významu to opět může být po-
užito i ve významu „Vypadni z těch dveří a z mého života“.

Pour qui il/elle se prend?

„Kdo si myslí, že je?“ Možná to zní podivně, ale často se to říká
někomu, kdo na vás vyzrál nebo se o to úporně snaží. Ve starém
pařížském žargonu lidé používali třetí osobu, aby se vyhnuli pro-
blémům s *tu – vous*. V černobílých filmech se číšníci ptají cizinců:
„Qu'est-ce qu'il veut, le Monsieur?“ – „Co by si pán dal?“ Takže
„Pour qui il/elle se prend?“ v sobě kombinuje přímé „Kdo si mys-
líš, že jsi?“ a dovolávání se ostatních lidí v blízkosti, aby potvrdili,
jaký je ten druhý člověk idiot/snob/parchant atd.

Franchement!

„Namouduši!“ – možná bezpečnější než používat výše uvedený zastaralý slang. Projev hlasitého rozhořčení nad tím, když se někdo dotkne vašeho pařížanského pocitu nadřazenosti.

Bonne journée/soirée atd.

Vedle *au revoir* si Pařížani na závěr každé transakce nebo schůzky většinou popřejí i dobrý den, odpoledne nebo večer. Navzdory své pověsti nevlídných lidí si jsou navzájem schopni popřát dobré cokoli. Přátelský číšník může odcházejícím turistům popřát *bonne visite* (tedy pokud dostal tučné spropitné) a recepční v hotelu popřeje *bon séjour* (pěkný pobyt). Jednou jsem dokonce zaslechl nějakou ženu, jak kamarádce přeje *bon dentiste* – gramatická struktura *bon(ne) + podstatné jméno* je tak úsporná a flexibilní, že to mohlo znamenat cokoli od „Doufám, že tvoje návštěva u zubaře bude O. K.“ až po „Doufám, že si užiješ rande s tím sympatickým zubařem“. Zkrátka je to bezpečný způsob, jak využít svůj omezený francouzský slovník na maximum a získat si přátelství Pařížanů.

Bonne improvisation!

Těžce postrádané pissoirs byly zlikvidovány v osmdesátých letech. Pařížští muži ale dělají, že si toho nevšimli.

- 2 -

CHODNÍKY

Paris est la ville où les caniveaux sont les plus propres du monde parce que les chiens les respectent.

(Paříž je město s nejčistšími kanály na světě, protože je psi respektují.)

ALAIN SCHIFRES, FRANCOUZSKÝ ŽURNALISTA

V květnu 2009 umělecky zaměřený měsíčník *Beaux Arts* otiskl průzkum s názvem *Les Français et la beauté*. Mimo jiné měli Francouzi uvést největší „zdroj krásy“ ve svém každodenním životě.

Podle očekávání pětatřicet procent uvedlo „milování“, ale byla to jen druhá nejčastější odpověď. Na prvním místě bylo „procházení se po ulicích“ se čtyřiceti čtyřmi procenty hlasů.

Závěry jsou pro reputaci celé země celkem katastrofické. To jsou francouzské domy hezčí než francouzské ženy? Křivky projíždějícího renaultu jsou esteticky atraktivnější než křivky francouzských těl? I když jsou tyto závěry možná trochu přehnané, přece jen lze z výsledku vyčíst význam života na ulici ve Francii, obzvláště pak v Paříži. Je pravda, že procházet se po Paříži je zavedená tradice, která už má vlastní uměleckou formu. Říká se tomu *flâner*, což znamená bezcílně se potulovat, a takový umělec je pak *flâneur*, tedy muž (ženy zřejmě nemají na nějaké „flanování“ čas), který bloudí městem v honbě za inspirací pro své básně, malby nebo cestopisy.

S tímto konceptem přišel v 19. století dekadentní básník Charles Baudelaire. Když zrovna nepsal básně nebo nebojoval se svým splínem (poetickou směsicí nudy, sebeopovržení a omamných látek), tak bloumal ulicemi. Tím, že to prohlásil za umění, ale vlastně jen legitimizoval něco, co všichni zahálčiví pařížští gentlemani provozovali už od nepaměti – procházeli se ulicemi v honbě za sexem, buď se servírkou, dobrosrdečnou služebnou ve chvílce jejího volna, s vdanou ženou s jiskrou v oku, nebo když nic z toho nedopadlo, tak alespoň s prostitutkou, kterých bylo všude dost.

Tahle fascinace *flaningem* neboli *le flâning* (Francouzi tomu určitě jednou tak říkat budou) může vysvětlovat i to, proč je tolik výstavních síní v Musée Carnavalet*, pařížském městském muzeu, plných pouličních scenerií. Páni v cylindrech a dámy v krinolinách korzují po chodnících, vycházejí z divadla a posedávají na kavárenských za-

---

* Pro více informací o tomto muzeu viz kapitola 5.

hrádkách. Je tam i obraz *sortie de lycée*, kde pubertáci odcházejí po konci vyučování ze školy. Umělci v každém městě malovali scenerie ulic, ale v Paříži tím byli úplně posedlí. Život byl a je *dans la rue*.

A i když nehledáte nic umělečtějšího než příležitost, jak zaplnit paměťovou kartu svého foťáku snímkou z dovolené, tak chůze je pořád ještě vynikající způsob, jak se po městě pohybovat. A to nejen proto, že Paříž je tak malá, že jednodenní pochod vás provede tucty velmi rozdílných čtvrtí, ale i proto, že na chodnících a podél nich lze objevit tolik pařížských specifik.

CO OBSAHUJE NOM?

Když jsem poprvé zavítal do Paříže, byl jsem naprosto zmatený z názvů ulic. I když jsem cedulím rozuměl, často jsem vůbec netušil, v jaké ulici vlastně jsem, protože občas i na té nejmenší, nejjednodušší křižovatce dvou ulic bylo cedulí hned několik a každá říkala něco úplně jiného.

Například na rohu jedné uličky v Marais jsou tři modré smaltované cedule – dvě vlevo, jedna vpravo – a všechny tvrdí, že jsem v rue Charlemagne. To by ještě šlo. Ale na týchž zdech jsou i kamenné destičky, podle nichž jsem spíš v rue des Prêtres. A na druhé straně ulice je v kameni patrné místo, odkud byla zcela jistě sundána další cedule.

V úzké uličce směrem od rue Charlemagne / des Prêtres jsou další rozpory – modré smaltované cedule na obou stranách ulice říkají, že je to rue de Prévôt ve 4. *arrondissementu*, zatímco kamenné cedule tvrdí, že je to rue Percée ve 12. *arrondissementu*. A po obou stranách jsou ve zdech vysekaná místa, odkud byly odebrány další cedule.

Takže dohromady je tam na pěti metrech osm cedulí se jmény ulic a tři záhadné rámečky v kameni. Turista nebo čerstvý přistěhovalec má plné právo pochybovat, kde vlastně sakra je.

Totéž uvidíte, když si sednete před kavárnu *Bonaparte* ve stejnojmenné ulici v šestce. Před kavárnou visí nad sebou dvě nově vyhlázející smaltované cedule s názvy ulic. Na té horní stojí rue de Rennes, na té spodní place Saint-Germain des Prés. Tak která to bude? No, když je podrobíte zevrubnému zkoumání, všimnete si, že na ceduli rue de Rennes je přes nápis křížem nalepena nějaká tenká průhledná izolepa, která má asi postačovat k tomu, aby cedule pozbyla platnosti.

Jindy je v tom méně protikladů, ale pořád je to bizarní. Často jsou na jedné zdi dvě stejné cedule s názvem ulice (nebo dvě různě tvarované cedule se stejným názvem). Tak si vezměte třeba krátký úsek ulice podél rue Charlemagne směrem od té křižovatky, co jsem se o ní už zmiňoval. Na jednom činžáku, který má asi deset metrů na šířku, tady najdete tři cedule, které zdůrazňují, že ano, opravdu jsem na rue Charlemagne. Dvě z nich jsou asi dva a půl metru nad zemí, zatímco třetí je mnohem výš, asi tak ve čtyřech metrech.

Stejná situace se opakuje i kousek dál na křižovatce rue du Roi de Sicile a rue Pavée. Na rohu rue Pavée jsou ve výšce hlavy těsně vedle sebe dvě smaltované cedule, které kolemjdoucí dvakrát a velmi čitelně informují o názvu ulice. Vlastně celá rue Pavée vypadá, jako by v minulosti měla problémy s identitou, protože když jí procházíte, její jméno je hlášáno v nesmyslně pravidelných rozeztupech až na její severní konec, kde systém kolabuje vysílením a končí cedulí s chybějícími písmeny.

Nekonzistentní jsou i popisky na deskách vysvětlující, po kom byla ulice pojmenována. Pokud to byl politik, jako třeba zcela zapomenutý Eugène Spuller ve 3. *arrondissementu*, je vám dodán celý jeho životopis a dozvíte se, že to byl místní radní, poslanec, senátor a ministr. Avšak třeba milovaná spisovatelka madame de Sévigné si nezaslouží víc než pouhé *femme de lettres*.

Rohy pařížských ulic jako by trpěly hluboce zakořeněnou krizí identity.

ČASY A CEDULE SE MĚNÍ

Ten galimatyáš opakujících se a odporujících si cedulí má celkem jasné vysvětlení, protože město stále zavádí nová pravidla pro cedule s označením ulic, a ne vždy odstraní ty staré.

Například po revoluci v roce 1789 byly příliš náboženské nebo monarchistické názvy ulic změněny a některé staré kamenné desky zničeny. Třeba rue de Turenne se dřív jmenovala rue Saint-Louis podle muže ze 13. století, který byl jak králem (Ludvík IX.), tak i světcem, což asi vysvětluje, proč bylo jeho jméno tak surově odsekáno.

Podobně na křižovatce rue Debelleye s rue de Thorigny najdeme na první z nich sotva čitelnou kamennou desku, která nám napoví, že to dříve byla rue Neuve François, pojmenovaná pravděpodobně po králi Františkovi I., dnes jednom z nejlépe hodnocených králů Francie, jehož popularita ale zaznamenala během nelítostně antimonarchistických devadesátých let 18. století střemhlavý propad.

V podstatě ze stejných důvodů visí po městě tolik stejných názvů ulic v různých výškách.

Už od roku 1847, kdy byl vytvořen první kompletní registr čísel domů, měla Paříž své standardní modré smaltované cedule, ale teprve v roce 1938 městská vyhláška konečně upravila jejich velikost, barvu, vzhled a umístění.

Vyhláška stále platí a určuje, že „označení ulic musí být uvedeno na obdélníkové ceduli o rozměrech minimálně 35 cm krát 40 cm a maximálně 50 cm krát 1 m ... číslo *arrondissementu* může být uvedeno na půlkruhovém štítku o poloměru 17 cm umístěném nad označením ulice“. Názvy musí být také napsány bílými písmeny na azurovém podkladu, „uprostřed bronzovo-zeleného okraje ozdobeného černobílým stínováním“. V poslední klauzuli je i požadavek čtyř malých teček v jednotlivých rozích, kroužků *trompe-l'oeil*, které mají vypadat jako hlavičky hřebíků, jimiž je cedule jakoby přibitá.

Dále vyhláška předepisuje, že tyto cedule musí být umístěny na „křížení dvou ulic, méně než 2 metry od rohu“ a „2 až 2,5 metru nad chodníkem“, ale mohou být umístěny i výš, pokud by jinak byly zakryté markýzou obchodu nebo kavárny. Hodně jich je ve výšce přesně 2,3 metru a bylo kvůli nim zničeno několik starých kamenných desek, jako třeba na rue de Petits Champs v 1. *arrondissementu*, kde je tesaná deska částečně zničená, protože přes ni někdo přišrouboval moderní modrou ceduli přesně do předepsané výšky. Na původní desce teď lze přečíst jen *RUE DE PETITS PS*, což je docela roztomilé – z pohledu dnešních Pařížanů by to znamenalo „ulice malých socialistických stran“ –, ale bohužel je to také důsledek vandalismu spáchaného dělníkem slepě dodržujícím předpisy.

Tahle francouzská posedlost předpisy může mít neuvěřitelné následky – například na severním konci rue de Prévôt v Marais, uličce příliš úzké pro kohokoli, kdo je širší než průměrně tlustý Američan, jsou po obou stranách cedule s názvem ulice – tak blízko, že když si mezi ně stoupnete, máte pocit, že to jsou obří sluchátka.

A na rue du Parc Royal jsou na obou stranách cedule přesně v předepsané výšce... jediným problémem je, že jsou tak zcela skryté za semaforey pro chodce.

Tyto mnohacedulové křižovatky přežívají jednoduše díky magistrátnímu *laissez-faire* přístupu. Proč se obtěžovat s odstraněním staré modré cedule jen proto, že přiděláváte novou do jiné výšky? A ty staré kamenné desky není přece třeba odsekávat, vždyť každý hlupák ví, že má věřit těm novým modrým cedulím.

Jistou flexibilitu ale tomuto systému upřít nemůžeme. V dnešní době, když má budova třeba skleněnou fasádu, která by se rozlétla na milion nebezpečných střepů, jakmile by do ní začal dělník vrtat díry pro těžkou smaltovanou ceduli, může majitel použít lehčí, samolepicí ceduli, nebo dokonce získat povolení a navrhnout si ceduli vlastní. Jednou z nejkrásnějších je mozaika ve stylu art deco na rue Paul Séjourné (ten byl mimochodem stavitelem železničních viaduktů) v šestce. Existuje jich však mnohem víc, a když nějakou najdete, vyplatí se věnovat chvíli jejímu obdivová-

ní, protože lidé, kteří ji tam umístili, museli věnovat nemálo hodin vyplňování formulářů.

Ale moje nejoblíbenější pařížská cedule je jedna z těch, z nichž se stal terč jízlivých poznámek města. Je v rue des Prêcheurs („ulice Kazatelů“) v 1. *arrondissementu* a někdo na ní fixem přeškrtnl R a změnil znaménko nad E, takže se z kazatelů stali *Pêcheurs*, hříšníci. A v rámci podpory antiklerikalismu někdo z radnice rozhodl, aby přímo pod zmrzačené slovo *Prêcheurs* pověsili ceduli s nápisem *Défense de déposer des ordures*, tedy „Zákaz skládky odpadu“.

NÁPIS NA ZDI

Často se zastavím, abych si přečetl pamětní desky na budovách, které odhalují bolestivé podrobnosti o pařížské historii. Po městě je rozseto nějakých 1060 desek připomínajících oběti druhé světové války. Různé cedule upozorňují, že lidé, kteří v dané budově žili, pracovali nebo studovali, byli odvezeni nacisty. Na školách je většinou deska informující o tom, kolik židovských dětí bylo odvezeno, a také poznámka o tom, že tu špinavou práci vykonali francouzští policisté nebo milicionáři. Po celém městě jsou vedle vchodů připevněny destičky se jmény žen a mužů, kteří byli uvězněni, deportováni či zastřeleni – nebo všechno dohromady – a datum, kdy k tomu došlo. A každý rok při výročí umístí *arrondissement* do malých mosazných kroužků na deskách květiny.

Skoro celá jedna polovina těchto desek připomíná lidi zabité během osvobození Paříže na konci srpna 1944. V centru města a hlavně v Latinské čtvrti kolem Hôtel de Ville a podél rue de Rivoli, jsou spousty desek z bězového mramoru označujících místo, kde padl nějaký bojovník. Na rue Robert Esnault-Pelterie je dokonce pomník jedinému francouzskému tanku zničenému během bojů

v ulicích města – ano, v porovnání s ostatními okupovanými městy se v Paříži žádné těžké boje neodehrávaly.

Zásluhu na tom má i jedna z nejdůležitějších osobností nedávné pařížské historie: Raoul Nordling, švédský ambasador, který vlastně město zachránil tím, že přesvědčil nacistického velitele generála von Choltitze, aby Paříž před ústupem nevyhodil do vzduchu. Nordling má zaslouženě svou pamětní desku na Lycée Janson de Saille v 16. *arrondissementu*.

Budovy, které byly během bojů poškozeny, nosí své jizvy s hrdostí. Když se podíváte na fasádu hotelu *Meurice*, starého ředitelství komandatury na rue de Rivoli nebo na budovu ministerstva obrany na boulevard Saint-Germain, všimněte si, že jsou tam stále díry po kulkách. Můžete skoro slyšet rachot kulometů ostřelujících budovy.

I když se Pařížani za některé věci z období okupace právem stydí, nechtějí, aby dnešní *flâneurs* zapomněli na ty hrdé okamžiky ze srpna 1944.

„EXCUSEZ-MOI, OÙ EST LE...?“

Jednou z nejnápadnějších věcí na pařížských chodnicích jsou *kiosques*. A jak se návštěvníci města snaží zjistit, který název ulice je ten pravý, spousta z nich má dojem, že kiosky s mapami, pohledy a novinami je jakési malé infocentrum pro turisty. Velký omyl.

Kiosquier určitě zná své okolí skrz naskrz, protože kiosky v centru Paříže pronajímá radnice jen těm nejzkušenějším kamelotům, kteří v ulicích města pracují už celé roky. Ale proč by sdílel (ženy jsou tu výjimkou) své znalosti se zbloudilým turistou?

Prodeje denního tisku velmi utrpěly kvůli rozvoji novin a časopisů rozdávaných zdarma a během posledních několika let příjmy tří set pařížských *kiosquierů* zaznamenaly drastický propad. Jejich

plat sestává vlastně jen z odměn z prodeje – z každého prodaného kusu mají asi osmnáct procent zisku, který ještě rozežere systém francouzských daní a sociálního pojištění, takže zbude jen nějakých deset procent čistého zisku. Z toho musí zaplatit nájem za kiosky ve výši zhruba 500 eur ročně. A z reklam na stěnách svého kiosku nemají vůbec nic, ledaže by to byl plakát, který by zvýšil prodej nějakého časopisu. Takže většinou nepřekypují přemírou ochoty.

Ptát se *kiosquiera* na cestu je tedy podobně pošetilé a nevhodné, jako požádat Karla Lagerfelda, aby vám přišel knoflík, nebo chtít po krotiteli lvů, aby chytil myš. Je to urážka jeho rozsáhlých znalostí okolí a jeho obyvatel a navíc má na práci milion dalších věcí, aby si zajistil živobytí.

A podobně jako Karel Lagerfeld nebo krotitelé lvů bývají i *kiosquieri* výrazné osobnosti. Když někdo stojí v budce na ulici od svítání až do doby dlouho po setmění, musí se to na jeho povaze brzy projevit. *Kiosquieri* dávají najevo svoji osobitost nejen tím, jak obsluhují zákazníky, ale také vystavováním jistých méně rozšířených novin a časopisů. Dominantní tiskoviny budou samozřejmě vystaveny nejviditelněji, ale při bližším pohledu možná mezi *Le Monde* a *Paris Match* objevíte mnohem méně známé plátky. Budou často politické, možná i anarchistické a zpravidla satirické a *kiosquier* si jejich vystavením na veřejnosti rýpne do establishmentu. *Kiosquier* v mé čtvrti vystřihuje ty nejlomyslnější protivládní karikatury a nalepuje je nad nabídku denního tisku.

Podobně jako kamionáči jsou i *kiosquieri* vlci samotáři, jen je pro ně mnohem obtížnější udělat si pauzu na odpočívadle. Nemůžou prostě zamknout a dojít si na záchod (právě proto vykonává tuhle práci jen minimum žen). Jedna moje známá si jednou chtěla koupit noviny zrovna po ranní špičce a už podávala peníze *kiosquierovi*, ale zevnitř se ozvalo, ať „chvilku počká“. Nahlédla do kiosku a spatřila prodavače, jak čurá do lahve od minerálky Évian. Pochopitelně mu řekla, ať si drobné nechá.

Kvůli tomu všemu je lepší zeptat se na cestu kolemjdoucích než zamířit ke kiosku, i když se to přímo nabízí. Tedy pokud na kios-

ku nevidíte velkou reklamu na *Paris Match*, který zrovna odhalil nějaký hrozný skandál Carly Bruniové, Johnnyho Hallydaye nebo nějaké jiné celebrity. V takovém případě bude *kiosquier* v tak dobré náladě, že vás možná pošle i správným směrem.

MAŠINERIE ČISTOTY

Podle mapy města je v Paříži 5975 ulic. A tím pádem i dvojnásobný počet chodníků. Nebo vlastně víc než dvojnásobek, protože některé široké třídy mají uprostřed ještě záhony nebo tržiště s chodníky po obou stranách.

Paříž zaměstnává asi 4950 pracovníků, kteří mají udržovat všechny chodníky čisté, vyprazdňovat odpadkové koše, vymetat žlaby, kropit chodníky vodou, sbírat lahve, svážen vyhozený nábytek, odklízet nánosy odpadků po trzích a vůbec se starat o to, aby početná populace neproměnila Paříž ve skládku.

Podle městských statistik zametou tihle dělníci 2400 kilometrů ulic denně a vyprázdní asi 30 000 průhledných plastových pytlů, jež nahradily původní zelené odpadkové koše, které visely na kandelábrech až do doby, kdy si Paříž uvědomila, že neprůhledné koše jsou ideálním úkrytem pro teroristickou bombu.

Pak je tu asi 380 zelených strojů různých velikostí a tvarů, které vysávají, zametají a odmývají špínu z ulic a chodníků. Je jich neuvěřitelná spousta typů. Například ty jednomístné, co se plouží jako shrbení roboti a dvojicí smetáků zametají chodníky. Nebo vodní cisterny na kolech, vedle nichž kráčí robocop v zelené uniformě, v ruce třímá hadici a stříká Pařížanům na kotníky.* A pak jsou tu nákladáky, které zvládnou obě činnosti najednou. Pařížani

---

* Více o stříkání na kotníky, viz kapitola 3.

na všechny nadávají, že zdržují provoz a stříkají jim na jejich nové boty, ale bez nich by město bylo neobyvatelné.

Vždycky znovu žasnu nad tou podívanou, když místní trh každou sobotu a čtvrtek kolem druhé odpoledne skončí. Davy se rozprchnou, stánky zmizí a stánkaři si neprodané potraviny buď odvezou, nebo je tam zanechají. Mezitím se shromáždí armáda zelených uniforem a pustí se do práce. Lepenkové krabice nacpou do drtičky. Dřevěné bedýnky sesbírají a narovnají do komínků. Stroje a lidské ruce smetou nerecyklovatelné zbytky na kupičky a ty pak naházejí na čekající nákladňáky. Za necelou hodinu už by nikdo nepoznal, že tam byl trh, snad jen vlhký asfalt na náměstí by něco prozrazoval. Samotný trh se za posledních sto let asi moc nezměnil (tedy kromě přítomnosti exotického ovoce a cizokrajných ryb), ale ten úklid, to je čisté 21. století. A totéž se jednou nebo dvakrát týdně odehrává na dalších sedmdesáti venkovních tržištích po celém městě.

Stejně je to i při každé politické demonstraci – desetitisíce bojovníků zamíří do Paříže, aby pochodovali ulicemi a rozhazovali letáky, lahve, balonky, transparenty a obaly od jídla. Dělají to několik hodin, během nichž se ulice změní v závěje odpadků. A zatímco poslední loudové skandují podél předem určené trasy pochodu, za nimi se už srocuje celá četa městských zelených strojů a tucty zametačů v neonových vestách. Odklidí nepořádek ještě rychleji, než byl vytvořen.

Podle jednoho otřepaného klišé nejsou Francouzi schopni řádně pracovat, ale já ještě nikdy neviděl větší pracovní nasazení, než když uklízí po generální stávce.

ČURÁM, TEDY JSEM

Většina nepořádku na ulicích je ale způsobena ještě méně ušlechtilými původci, než jsou trhy nebo demonstrace.

Nejspíš jsem toho na téma psi versus pařížské chodníky napsal víc než kdokoli jiný, ale mnohem překvapivější je pro mě fakt, že pařížští muži v tom jsou stejně aktivní jako čtyřnozí miláčci. A teď nemám na mysli opilce, kteří neovládají žádnou část svého těla, natožpak močový měchýř. Myslím ty střízlivé měšťany všech věkových kategorií, již si najdou tichý koutek i na relativně rušné ulici, přes rameno se rozhlédnou, jestli se nedívá policista nebo někdo takový, a vypustí proud moči na zeď, strom či jednu z bezpočtu šedo zelených kovových zábran kolem výkopů a stavenišť. Pak si zapnou poklopec a opustí místo činu, zatímco se kouřící potůček zvolna rozlévá po chodníku a smáčí podrážky nic netušících kolemjdoucích. Ten reklamní spot na *Le Parisien* z první kapitoly nebyl vůbec přehnaný.

Pařížani mají pro tohle neohleduplné chování omluvu, ostatně jako pro všechno, a vinu za špatnou hygienu přičítají ztrátě starých železných *urinoirs*, kde mohli muži močit přímo na ulici. Říkalo se jim *vespasiennes* podle římského císaře Vespasiána z 1. století, který v Římě zavedl daň za vyvážení moči (ano, můžete si být jisti, že tenhle historický fakt budou Francouzi znát). *Vespasiennes* byly v Paříži zavedeny v roce 1834, ale už mnohem dřív ve městě platila vyhláška zakazující „uspokojování potřeby“ na ulici. Před *vespasiennes* byly jedinými veřejnými záchodky sudy. V ulicích Paříže jich bylo rozmístěno na 478 a přitahovaly spíš krysy a mouchy než turisty.

Vespasiennes byly čistě na stojáka a některé zcela otevřené pohledům kolemjdoucích. Jiné byly uzavřenější; buď byly schované za vysokými zelenými sloupy polepenými divadelními plakáty, takzvanými *Colonnes Morfia* (podle tiskaře, který získal koncesi na vylepování těchto plakátů v šedesátých letech 19. století), nebo sloučené v otevřeném zařízení obehnaném do výšky hlavy kovovými zástěnami.

Ty větší, uzavřené *vespasiennes* se brzy staly místem setkávání gayů, a protože to bylo v Paříži, staly se i inspirací pro okrajový literární žánr, kdy spisovatelé jako Jean Genet a Roger Peyrefitte popisovali příhody o setkáních odehrávajících se na těchto toaletách. Policie v nich také s oblibou pořádala razie. Za druhé světové

války se z nich staly styčné body hnutí odporu, ale po osvobození se proti *vespasiennes* obrátila snaha o morální obrodu, a tak byly postupně zlikvidovány. Posledního mohykána jsem viděl na třídě Arago ve čtrnáctce, před zdmi Prison de la Santé*. Moderní plastové *vespasiennes* pak umisťují jeřáby podél Basin de la Vilette během Paris Plages.

Vespasiennes byly v osmdesátých letech minulého století nahrazeny velkými uzamykatelnými *sanisettes*, ve kterých se původně muselo platit a které si rychle získaly pověst nocleháren pro tuláky a míst, kam prostitutky berou kunčafy na rychlovky.

Výsledkem zániku všech těch tradičních veřejných míst, kde si mohli muži ulevit, aniž by opustili chodník, byl zcela předvídatelně návrat ke kradným návštěvám různých zákoutí. Z čirého zoufalství byly *sanisettes* zbaveny poplatku za použití, ale čekat ve frontě, až se uvolní, zkrátka není nic pro Pařížany. Navíc sofistikovaná obsluha kabinky není pro každého (často spatříte turistu, jak se skelným pohledem luští sáhodlouhé mnohazajazyčné instrukce).

To všechno vysvětluje, proč vznikl nový policejní oddíl, který se o muže močící na veřejnosti zajímá. Je to takzvaná Brigade des Incivilités de la Ville Paris a kromě trestání znečišťovatelů a neukázněných majitelů psů může jejich 88 členů udělit i pokutu až do výše 450 eur za *épanchement d'urine sur la voie publique* („vypouštění moči na veřejnou cestu“ – nádherně vizuální pojmenování přestupku), i když maximální výše pokuty je většinou vyhrazena jen pro recidivisty. Podle zprávy otištěné v *Courrier International* bylo v roce 2008 každý měsíc znečištěno močí 56 000 metrů čtverečních pařížských chodníků. Pokud si nedokážete představit, ko-

---

* „Zdravotní věznice“, která svůj název ovšem nezískala proto, že by dozorcí podávali biostravu a vyučovali pilates. Stála zde poslední veřejná pařížská gilotina a ještě v roce 1972 zde (za zdmi věznice) byli setnuti dva osouzenci. Ve skutečnosti je vězení pojmenované podle ulice, ve které stojí a která je zase pojmenovaná podle nemocnice ze 17. století.

lik je 56 000 metrů čtverečních, tak je to, jako kdybyste počurali celou podlahovou plochu pěti set pařížských bytů 2 + 1.

Z tohohle vyprávění plynou dvě jasná ponaučení. Zaprvé, že procházíte-li Paříží, je velice nerozumné šlapat na cokoli mokrého, pokud si nejste stoprocentně jisti, že je to voda.

A zadruhé, že před zavedením *sanisettes* nikoho zjevně nenapadlo, že se i Pařížanky potřebují někde vyčurat.

ROZLIČNÉ PŘEKÁŽKY

Každý, kdo hodlá „flanovat“ s nosem upřeným vzhůru k architektonickým skvostům, by se měl mít na pozoru – pařížské chodníky jsou posety kovovými nástrahami. Většinu z nich tam umístil samotný magistrát.

Nejnebezpečnější z nich jsou tmavě hnědé nebo šedivé sloupky osazené podél obrubníků. Vypadají jako protáhlí šachoví pioni, jako by město hrálo obrovskou, výrazně defenzivní deskovou hru, a mohou se vynořit v každém okamžiku, většinou uprostřed širokých chodníků, kde máte pocit, že jste v bezpečí. Pařížani jim říkají *les bittes de trottoir* a mají ten název v oblibě, protože je zároveň korektní i obscénní. *Bitte* znamená uzavazovací pachole, takový ten špalkovitý sloup, ke kterému se přivazují lodě. A také je to pěkně sprosté označení penisu, takže *bitte de trottoir* pak zní jako nějaký chodníkový gigolo.

Zprvu, po bolestivé zkušenosti, jsem měl za to, že *bittes* byly vytvořeny právě proto, aby si o ně pěší rozbíjeli kolena, a dali tak vydělat městskému zdravotnímu systému. Předpokládal jsem, že jsou obdobou těch tmavě hnědých dělových koulí navařených k okrajům chodníků, které měly zjevně za účel podrážet procházejícím nohy a/nebo drtit jejich prsty na nohou.

Ale ve skutečnosti jsou tu všechny proto, aby bránily autům v par-

Většina pařížských bytových domů nestrpí kola ve vchodech. Majitelé bicyklů tak stále žijí ve strachu, že jednou ráno zjistí, že jejich milovanou dvoukolku napadli dravci.

kování. Je to sice zakázané a řidičům hrozí poměrně vysoké pokuty, ale každý průměrný pařížský řidič je renegátem z podstaty, a kdyby tam ty sloupky nebo koule nebyly, na chodníku by určitě zaparkoval.

Takže tyhle nástrahy mají vlastně pěší chránit. Tak si na to vzpomeňte, až se zas budete svíjet bolestí s rozkrokem naraženým o železný sloupek, který se zničehonic objevil, když jste procházeli rušnou ulicí.

Méně nebezpeční než *bittes* a navíc mnohem dekorativnější jsou nespočetní kovoví kostlivci podél chodníků – zbytky kol uvázaných u zábradlí, kandelábrů a značek, která byla očesána tak důkladně, že majitelům nestojí ani za to, aby je odvázali. Jejich železné mršiny jsou smutným symptomem pařížského životního stylu – jak jsem se zmínil v první kapitole, ve většině bytových domů si kolo nemáte kam postavit, aniž by překáželo sousedům. Každý majitel dražšího bicyklu si ho proto vynáší po schodech a parkuje ho buď v bytě, nebo na balkoně. Ty levnější musí přežít na ulici, celou noc uvázané venku, osamocené ve světě plném zlodějů, opilců a vtipálků, kteří kradou sedla, kola a všechno odmontovatelné, pokud se jim tedy nepovede vzít rovnou celý bicykl.

Mazaní majitelé si natírají kola příšernými barvami, aby odradili zloděje hledající něco, co by se dalo dál prodat, nebo používají dva až tři zámky, aby zajistili každou odnímatelnou část bicyklu. Ale i tak se můžou stát obětí autobusu nebo nákladáku, který řízne zatáčku a rozmáčkne kolo o dopravní značku.

Výsledkem jsou ulice ozdobené rezatými rámy bez kol, řetězů a řídítek, opuštěné kostry bicyklů dočista obrané, jako kosti pověšených zločinců ve středověku.

Bohužel se tyto živoucí doklady spolehlivosti cyklozámek a dravé povahy člověka staly v poslední době ohroženým druhem. V březnu 2010 vydala Paříž nové nařízení, jež umožňuje odklizení těchto *épaves* – francouzský výraz pro vrak –, pokud existují dostatečné důkazy potvrzující, že jsou opravdu opuštěny a že tam ten rám kola neparkuje majitel, který jen čeká, až si bude moct dovolit přikoupit i kola a řídítka.

Pařížští radní mají ze svého nového plánu hned dvojí radost. Nejenže se tak vyčistí ulice, ale také se jim povedlo rozšířit slovní zásobu francouzštiny. Osvobozování kostlivců dostala totiž na starosti menší armáda *épavistů* – nový výraz vytvořený speciálně pro tuhle činnost.

PAŘÍŽ JE MĚSTSKÁ DŽUNGLE

Pařížské chodníky jsou lemovány stromy. Většinou je to tentýž stříbřitý druh platanů, který sázel Napoleon Bonaparte podél tras svých pochodů po Francii. Druhou největší skupinu pak tvoří lípy, z nichž se vaří nejdopornější z francouzských bylinných čajů – *tilleuls*.

Podle radnice roste v Paříži asi 484 000 stromů, většina v parcích, zahradách a Bois de Vincennes a Bois de Boulogne. Asi 96 500 jich lemuje chodníky a každý rok jsou jejich řady omlazeny o 2400 nových stromků, které se pěstují v městské školce v Rungis, poblíž oné obrovské tržnice.

To ale neznamená, že by se Paříž postupně měnila v opravdovou městskou džungli (bohužel), protože většina z mladých stromků nahrazuje těch 1500 stromů ročně, které podlehnou chorobám, věku nebo znečištění, a dočkají se proto gilotiny.

A co víc, každičkový z těch stromů v ulicích – takzvaných *arbres d'alignement* – má v kmeni zabudovaný mikročip se záznamy o věku, aplikovaných postřicích a obecnými informacemi o jeho zdraví. Když procházíte kolem, tak to tak možná nevypadá, ale nejsou to stromy, nýbrž roboti s elektronickým mozkiem. Všechno je to velice pařížské – vypadá to přirozeně a samozřejmě, ale ve skutečnosti je to řízeno s vědeckou precizností.

Monitorovat pařížské holuby je už složitější. Většina Pařížanů je nesnáší – skoro stejně, jako nesnáší blázny, co ty „létající krysy“ krmí, a to většinou tak, že vedle lavičky vysypou pytlík drob-

Typická reakce Pařížana při tomto pohledu by byla „beurk“ nebo „yuk“. Pařížani říkají holubům „létající krysy“, ale krysy alespoň nelezou po stromech a nekálí vám na hlavu. Město nedávno zavedlo pro holuby antikoncepční plán – díkybohu bez použití kondomů. Pro nepříjemné detaily viz tato kapitola.

ků, a způsobí tak třepetající se, opeřenou bouři.* Pařížani vědí, že v jistém období je nebezpečné zůstat pod kterýmkoli z celkem 96 500 stromů lemujících ulice a zahrady déle než vteřinu. Když začnou na podzim platany plodit, holubi se nacpou a vypouští ohavné projektily limetkově zelených hověnek, která se rozprskávají o chodníky a mění zaparkovaná auta v plátna Jacksona Pollocka.

V boji proti holubímu zamoření – odhaduje se, že v Paříži žije asi 80 000 holubů, zhruba jeden na každých dvacet pět obyvatel – nainstalovalo město do parků a zahrad velké holubníky. Úředníci museli vysvětlovat, že se nesnaží ulehčit holubům život a rozšířit jejich populaci, ba naopak, protože tohle jsou „antikoncepční holubníky“. První snůšku vajec nechají vylíhnout, ale když samice snese další (a holubi většinou mají šest až osm snůšek ročně), tak se s vejci pořádně zatřese, aby byla jalová. Holubi si toho nevšimnou a dál na nich sedí, aniž by hned snesli další várku.

Díky holubníkům také ptáci kálejí na jedno místo, a jejich nádlka se tak může uklidit. Úklid holubího trusu je práce tak nepříjemná, že magistrát, než aby jako obvykle vytvořil nové pracovní příležitosti, úkol rovnou zadal nějaké nešťastné soukromé firmě.

NA TRŽIŠTĚ ZA POULIČNÍ ZÁBAVOU

Dvakrát třikrát do roka mi chodníky před mým činžákem připraví překvapení. Otevřu těžké *porte cochère* a za nimi spatřím celou ulici ucpanou masou lidí buď prodávajících, nebo procházejících se po *vide-grenier*.

Doslova to znamená „vyprazdňování půd“, ale půdu má jen málo

* Krmení holubů – nebo jakýchkoli divokých zvířat (s výjimkou vlastních dětí) – je v Paříži trestné a je za to stejná pokuta, jako když se váš pejsek vykaká na chodník: 183 eur.

Pařížanů. Většinou se jedná o *caves* (sklepy) a šatníky plné starého oblečení, police knih, které už si nikdy znovu nepřečtou, a hraček, jimž děti už odrostly. Z toho by se tedy teoreticky sousedský *vide-grenier* měl skládat, ale Pařížani samozřejmě porušují pravidla příliš rádi na to, aby se omezovali na nějakou teorii, takže v praxi jsou takové trhy fascinující směsicí osobního majetku a profesionálních stánků. Konají se celoročně (Pařížani jsou od přírody optimističtí, co se počasí týče, a předpokládají, že matka příroda bude respektovat jejich přání), většinou o nedělích, a pokaždé je to skvělá příležitost k nákupu levných pařížských suvenýrů.

Zašel jsem na nejbližší *vide-grenier* v okolí, abych se podíval, co by tak návštěvníka města mohlo zaujmout.

První, co mě praštilo do očí, byly obrovské rozdíly mezi jednotlivými stánky. Čtvrt, v níž bydlím, je velmi různorodá, takže mezi prodávajícími byly jak rodiny s dětmi, které na kus igelitu vyrovnaly staré tenisky, hry na PlayStation a videokazety, tak i prodejci rádobyuměleckého nábytku, kteří by se hodili spíš do Marais. Pak tam byla spousta podezřele vyhlížejících *brocanteurs* (prodavačů starožitností), prodavačů pohlednic (na každém francouzském blešáku je alespoň jeden), stánky nabízející bizarní směsici elektronických součástek a jeden muž v saku s emblémem *Aeroporto de Paris* prodávající podezřele zánovně vypadající oblečení.

Tenhle *vide-grenier* byl ale víc než jen sociologickým průřezem pařížskou ulicí. Byl to hotový ráj pro každého, kdo shání něco nevhodného, a přitom typicky francouzského, co by si odvezl domů.

Zde je náhodně seřazený seznam *objets parisiens*, které jsem tam viděl:

Starý četnický odznak, suvenýr z padesátých let s bazilikou Sacré-Coeur vytištěnou na kusu nalakovaného dřeva, letité černobílé pohledy pařížských ulic, lahve od likérů, tácky a popelníky (s obligátními nápisy *Ricard* a *Pernod*, ale i s méně známými značkami jako *Marie Brizard*, *Saint-Raphaël* nebo *Cusenier*), sofistikované vývrtky (francouzští inženýři stále vymýšlejí nové převratné způsoby, jak rychle otevřít lahev a dostat se k jejímu obsahu), plechovka od Nescaea ze

Toto je pouze náhled elektronické knihy.
Zakoupení její plné verze je možné v
elektronickém obchodě společnosti eReading.